

GUIA DOCENT DE L'ASSIGNATURA

Titulació acadèmica		Batxillerat /Grau en Història, Arqueologia i Arts cristianes				
Titulació oficial		Baccalaureatus in Historia, Archaeologia et Artibus Christianis: equivalent al títol universitari oficial de Graduat [BOE 22/04/2015]				
Assignatura		1G2009 - 1CP005 INTRODUCCIÓ A L'ARQUEOLOGIA CRISTIANA				
Any	2022-2023	Curs	Primer / Curs Pont	Valor lectiu	6 ECTS	
Període lectiu	Segon semestre	Hores setmanals		3	Cicle	Primer
Professor/a	Dra. Cristina Godoy Dra. Julia Beltrán de Heredia Dr. Mateu Riera			Llengua	Català	

Descripció/Justificació

L'estudi de l'arqueologia cristiana ens permet conèixer el testament de pedra de les primitives comunitats de cristians. Disciplina nascuda en el si de l'Església del segle XVI, en plena controvèrsia de la Reforma i la Contrareforma, la ciència moderna ha assolit els mètodes i tècniques capdavanters de la investigació històrica i arqueològica. Sovint emparentada amb la història de l'art, l'arqueologia cristiana ha passat a formar part de l'estudi general d'aquest període en les universitats, denominat Antiguitat tardana, i rebatejada així com arqueologia de l'Antiguitat tardana, de la qual el cristianisme segueix sent el factor principal i determinant de la transformació del món antic al medieval.

Requisits i orientacions prèvies

L'assignatura es centrarà en endinsar l'alumne en l'època tardorromana i en la importància de la cristianització, incidint en el canvis de la topografia urbana, les modificacions al camp, el paper del bisbe, el monacat i la nova simbologia cristiana. També en les restes materials mobles amb significació que ha recuperat l'arqueologia. No es requereixen coneixements previs.

Objectius

Generals:

- Comprendre el naixement de l'arqueologia cristiana des del antiquarisme, la contrareforma i la seva consolidació com a ciència.
- Aproximació a l'arqueologia cristiana.
- Comprendre el procés de cristianització de l'espai urbà i rural.
- Copsar la cristianització de l'espai i del temps a través de la litúrgia.

Específics:

- Aproximació al coneixement del escenari de la vida i passió de Crist a Terra Santa.
- Conèixer les principals manifestacions del cristianisme a Roma, Constantinoble, i les seus imperials de Trèveris, Milà, Ràvena.
- Introduir-se en les catacumbes.
- Conèixer el món funerari cristià.
- Assolir coneixements de l'arquitectura cristiana i reconèixer els espais litúrgics.
- Reconèixer la topografia cristiana
- Conèixer el paper de les elits i de l'estat en la cristianització
- Reconèixer la iconografia cristiana

- Introduir-se en el monaquisme cristià.

Competències

Competències transversals (genèriques):

- Capacitat de sistematitzar i organitzar-se l'estudi de la matèria.
- Capacitat de identificar restes materials associats a l'estudi.

Competències específiques:

- Apropar-se a la complexitat arqueològica i al seu valor com a font històrica.
- Copsar la importància de la complementarietat amb les fonts escrites.

Continguts

- Introducció. Definició: arqueologia i història de l'art. Història de l'arqueologia cristiana.
- Arqueologia cristiana i espais litúrgics. Mobiliari litúrgic: claus per a la seva identificació: església, basílica, espais de culte martirial, baptisteris.
- Terra Santa. Edifici imperial constantiniana: Jerusalem, Betlem, Natzaret, Galilea, el mont de les Benaurances. Madaba i el Memorial de Moisès al Mont Nebo.
- Roma: la ciutat dels apòstols Pere i Pau. Edifici constantiniana. Les catacumbes.
- Els itineraris martirials damasians. Nocions d'epigrafia cristiana romana. Litúrgia estacional i el *Liber Pontificalis*.
- Constantinoble, la nova Roma. L'Església dels Sants apòstols, Santa Sofia i Santa Irene. Litúrgia imperial i litúrgia constantinopolitana.
- Milà, Trèveris, i Ràvena: capitals imperials occidentals.
- Escenaris de culte litúrgic en Hispània, Gàl·lia i Àfrica: basíliques i baptisteris. Edificis de "transició" d'època visigòtica: tradició i innovació.
- Esquemes de distribució dels espais. Concepte de "províncies litúrgiques".
- Topografia urbana. De la ciutat romana a la ciutat cristiana i tardo antiga.
- El *territorium*: Les *villae* i els grans propietaris. La cristianització del camp: aglomeracions secundàries i orígens de la xarxa parroquial.
- El paper i la figura del bisbe a l'antiguitat tardana.
- La ciutat i el cristianisme. La creació d'un nou paisatge. Els cristianisme com a motor de canvi.
- Els grups episcopals. Concepte i organització. Situació en la topografia urbana. Tipus d'edificacions i funcions.
- *Urbs* i *suburbium* a l'antiguitat tardana. Les basíliques i els monestirs, el cinturó espiritual de la ciutat.
- El món funerari cristià (I). Organització de les necròpolis, tipus de tombes, aixovars, rituals, etc.
- El món funerari cristià (II). Inhumacions privilegiades, concepte i localització.

- Basíliques funeràries o martirials. De la tomba (*sepulchrum*) a la oració. De memòria a església. La *tumulatio ad sanctos*.
- La simbologia cristiana als objectes de vida quotidiana. L'adopció del culte cristià per part de l'estat: la iconografia cristiana a la moneda.
- Egipte copte i l'origen de l'arqueologia monacal.
- Arqueologia monàstica.
- Els grans centres de pelegrinatge d'Orient: Qalat Siman (Sant Simeó l'Estilita), Sant Mena, Santa Caterina del Mont Sinaí.
- El lloc de culte cristià en època altmedieval.
- Topografia urbana de l'Alta Edat Mitjana.
- Cementiris, sagreres i parròquies.

Metodologia d'ensenyament-aprenentatge

- En cada bloc temàtic s'exposaran les línies generals del tema.
- S'il·lustrarà amb imatges tota la temàtica exposada.
- Comprovació dels objectius i estratègies assolides a través de la tutoria personalitzada i l'examen.
- Valoració de la participació a classe, a les practiques i a les sortides realitzades.
- Es realitzaran sortides per treballar temes *in situ* i posar a l'alumne amb la realitat arqueològica.

Avaluació

Criteris d'avaluació:

- Comprovació dels objectius i estratègies assolides a través de la tutoria personalitzada i l'examen.
- Valoració de la participació a classe i sortides realitzades.

Tècniques d'avaluació:

- Exercici escrit. Deu preguntes que inclouran imatges o gràfics per analitzar.

Bibliografia bàsica:

- BALDOVIN, J. F. (1987): *The Urban Character of Christian Worship. The origins, development and meaning of Stational Liturgy*, Orientalia Christiana Analecta 228, Roma.
- BELTRAN DE HEREDIA, J. (2019): *La Barcelona Visigoda: un puente entre dos mundos. La Basílica dels Sants Just i Pastor: de la ciudad romana a la ciudad altomedieval*, Studia Archeologiae Christianae 3. Ateneu Universitari Sant Pacia (AUSP), Barcelona.
- BISCONTI, F. – BRANDT, O. (eds.) (2014): *Lezioni di archeologia cristiana*, PIAC, Città del Vaticano.
- BRANDENBURG, H. (2013): *Le prime chiese di Roma (IV-VII secolo)*, Milano, Jaca Book (segona edició).
- CHAVARRÍA, A. (2021), *Arqueología de las primeras iglesias del Mediterráneo (siglos IV-X)*, Granada, Nuevo Inicio.
- DONCEEL-VOÛTE, P. (1988): *Les pavements des églises byzantines de la Syrie et du Liban*.

Décor, archéologie et liturgie, Louvain.

GODOY, C. (1995): *Arqueología y liturgia. Iglesias hispánicas (siglos IV al VIII)*, Publicaciones de la Universitat de Barcelona, Barcelona.

GRABAR, A. (1967): *El primer arte cristiano (200-395)*, Madrid, Aguilar.

KRAUTHEIMER, R. (1981): *Arquitectura paleocristiana y bizantina*, Madrid, Cátedra.

LICCARDO, G. (2004): *Introduzione allo studio dell'Archeologia cristiana. Storia, metodo, tecnica*, Torino.

MORENO, F. J. (2011): *La arquitectura monástica hispana entre la Tardoantigüedad y la Alta Edad Media*, BAR International Series 2287, Oxford.

PALOL, P. de (1967): *Arqueología cristiana de la España romana, siglos IV-VI*, Madrid – Valladolid.

PERGOLA, Ph. (1998): *Catacombe di Roma e necropoli vaticane. Passato e presente. Guida con ricostruzioni*, Roma.

PETTEGREW, D. K. – CARAHER, W. R. – DAVIS, Th. W. (2019): *The Oxford Handbook of Early Christian Archaeology*, Oxford.

QUIRÓS CASTILLO, J. A.; BENGOTEXEA, B. 2006 (o 2008 o 2010): *Arqueología III (Arqueología Postclásica)*. Madrid.

SANCHEZ RAMOS, I.; MATEOS CRUZ, P. (ed.) 2018: *Territorio, topografía y arquitectura de poder durante la Antigüedad Tardía*, Mytra 1, Instituto Arqueología Mérida.

SOTOMAYOR, M. (1975): *Sarcófagos romano-cristianos de España*, Granada.

TESTINI, P. (1980): *Archeologia Cristiana. Nozioni generali dalle origini alla fine del secolo VI* (segona edició), Bari.

VV.AA. (2016): *El obispo en la Antigüedad Tardía*, Trota editorial, Madrid.